

2.2 Sigurd Humerfelt – en allmennmedisinsk biografi¹

Michael 2022; 19: Supplement 29, 26–32.

Sigurd Humerfelt (1914–2000) satte spor etter seg både før, under og etter sin tid som den første professor i allmennmedisin ved Universitetet i Bergen. I dette kapitlet gir vi en oversikt over hans liv og virke.

Sigurd Humerfelt ble født på Hamar i 1914 og tok medisinsk embetseksamen i 1942 (Tabell 1). I studietiden deltok han aktivt i forsvaret av Norge under tyskernes invasjon våren 1940, og i 1945 fikk han krigsdeltakermedaljen for sin innsats.

Indremedisiner med brede interesser

Etter noen år som underordnet sykehuslege ble han i 1947 lærer ved Fysiologisk institutt, Universitetet i Oslo, og kom så til Indremedisinsk avdeling ved Haukeland Sykehus året etter. I 1964 ble han dosent i indremedisin ved Det medisinske fakultet, og underviste legestudentene på Haukeland i kardiologi og generell indremedisin. Han var en sentral person under oppbyggingen av den indremedisinske universitetsklinikken i en tid da bevilgningene var små og vanskene mange (figur 1 og 2).

Han reiste til England i 1961 og studerte statistikk og epidemiologi ved London School of Hygiene and Tropical Medicine. Sammen med medarbeidere gjennomførte han den store og verdenskjente blodtrykksundersøkelsen blant Bergens befolkning. Dette ble et grunnleggende arbeid i blodtrykkssykdommens epidemiologi, og har dannet mye av grunnlaget for senere forskning i Bergen omkring blodtrykkssykdom. Hans eget doktorarbeid, «An epidemiological study of high blood pressure with special refe-

¹ Dette kapitlet bygger på vårt minneord trykt i *Utposten*, samt årsmeldinger og andre kilder fra Humerfelts tid som professor i allmennmedisin.

Født på Hamar 23. januar 1914, døde i Bergen 30. oktober 2000, 86 år gammel
Artium 1932 ved Hamar offentlige høyere almen skole
Medisinsk embetseksamen ved Universitetet i Oslo i 1942, startet i 1932 og hadde 2,5 venteår i løpet av studiet
Underordnet lege ved sykehus i Hamar, Trondheim, Porsgrunn og Oslo 1942–1947
Til Indremedisinsk avdeling ved Haukeland Sykehus 1948
London School of Hygiene and Tropical Medicine 1961
Doktorarbeid 1965: An epidemiological study of high blood pressure
Dosent i indremedisin Universitetet i Bergen 1964
Kst. distriktslege i Askøy 1970–71
Første professor i allmenntilleggsmedisin ved Universitetet i Bergen 1972–1984
Æresmedlem av Norsk Hypertensjonsforening, International Hospital Federation og Norsk Forening for Helsetjeneste.
Ridder av 1. klasse av St. Olavs Orden 1982, blant annet for sin innsats til utviklingen av norsk allmenntilleggsmedisin
Krigsdeltakermedaljen med rosett i 1945 for innsats under krigen

Tabell 1: Sigurd Bjarne Humerfelt. Hovedpunktene i hans profesjonelle liv

*Figur 1: Sigurd Bjarne Humerfelt.
Foto: UiB.*

Figur 2: Sigurd Humerfelt underviser legestudentene i indremedisin ved Haukeland sjukehus, bildet trolig tatt rundt 1970. Foto: UiB.

rence to the influence of blood pressure and age on cardiac signs and symptoms», ble forsvart i 1965.

Humerfelt spilte en stor rolle i planleggingen av medisinstudiet i Bergen og var formann i studieplankomiteén i hele 11 år, fra 1958 til 1969, hvorav seks år som leder. Han satt i utvalget som utredet klinisk legestudium i Trondheim og i programkomiteen som planla den første studieplanen der.

Til allmennmedisinen

Humerfelt ble etter hvert en ivrig talsmann for at allmennmedisin burde inn i studieplanen som eget fag. I en alder av 57 år bestemte han seg for å si ja til å bygge opp faget allmennmedisin i Bergen, og han søkte og fikk først et professorstipend og deretter professorstillingen, slik at han fra 1972 ble den første professor i faget ved Universitetet i Bergen, en stilling han hadde fram til pensjonsalder i 1984. Før tiltredelsen hadde han også et vikariert som distriktslege på Askøy utenfor Bergen i fire måneder. Han hadde før dette ikke hatt noen stilling i primærhelsetjenesten, heller ikke turnus-tjeneste.

Han har selv fortalt om hva som fikk han til å søke professoratet i allmennmedisin:

«– Det var tre avgjørende momenter. For det første lå mine viktigste vitenskapelige arbeider innenfor det epidemiologiske området. Jeg var vel en av de første norske indremedisinere som gikk inn for en epidemiologisk skolering. ... For det annet var jeg i 6 år formann i Studieplankomiteen. Allmennmedisinen var da på vei inn i medisinstudiet i flere land, som USA, England og Holland. Takket være et reisestipendium fikk jeg førstehånds kjennskap til disse nye retninger innen akademisk medisin. For det tredje må jeg nevne tillitsvervene. På denne tiden var legeforeningen særlig interessert i allmennpraktikernes status og arbeidsområde.»

Humerfelt kom fra indremedisinen til allmennmedisinen. Det var en vanlig karrierevei for allmennmedisinprofessorer i Norden i første generasjon. I Sverige har denne tradisjonen fortsatt til nylig. Det farget nok noe av aktivitetene ved instituttene de første tiårene, med en sterk understrekning av undervisning og ofte epidemiologisk vinklet forskning, mens de særegne kliniske aspektene oftere kom i bakgrunnen.

Prioritering av grunn-, videre- og etterutdanning

På tross av sin beskjedne bemanning spilte instituttene en aktiv rolle i utviklingen av norsk allmennmedisin på 70-tallet. Humerfelt var særlig opptatt av allmennlegers videre- og etterutdanning og bidro dermed til å gi faget sin identitet. Han var leder i kurskomiteen ved fakultetet 1974–1984, og et stort antall kurs utgikk fra instituttet, en tradisjon som har holdt seg helt til det siste. Spesielt vil vi nevne at han var med og startet flere ukekurs i samarbeid med spesialistene på sykehus. Dette var nytt på den tiden, og medførte økt gjensidig forståelse for fagene. Han medvirket til de såkalte «lørdagskursene», en kurs- og møteserie med faste møter om lørdagene.

Nasjonalt arbeidet han aktivt for å få i gang legeforeningens pedagogiske avdeling. Han satt i Fondsstyret i årene 1968–1981 og i Rådet for videre- og etterutdannelse av almenpraktiserende leger 1969–1973. Humerfelt deltok internasjonalt i danningen av den såkalte Leeuwenhorstgruppen (forløperen til dagens EURACT innen WONCA) og arbeidet der med definisjonen av faget allmennmedisin, målsetting, innhold og metoder i etterutdanningen og fagets organisering i samfunnet. Han var også aktiv deltaker i Nordisk Føderasjon for Medisinsk Undervisning.

Humerfelt var opptatt av at allmennmedisinen måtte få sin egen litteratur, basert på fagets egne premisser. I 1979 ble det laget en allmennmedisinsk prøveserie i Tidsskriftet, der instituttet i Bergen deltok. Dette var på mange måter en forløper til dagens handlingsprogram, men tiltaket ble ikke videreført. Både for kliniske yringsformer og for laboratoriebruk forsto Humerfelt at allmennpraksis var ulik sykehuspraksis, og at undervisningen måtte understreke at allmennmedisinen har sine egne prinsipper for diag-

nostisk og terapeutisk arbeid. I tråd med dette ble det lagt ned et stort arbeid i å lage skriftlige grenseoppganger mellom allmennpraksis og spesialistmedisin. En serie hefter ble utgitt av Legeforeningen, og Humerfelt var en aktiv pådriver i arbeidet. Heftene skulle gi råd om hva som var allmennpraktikernes og spesialistenes domene. På den måten understreket de også allmennmedisinen som et eget fag.

Han så teknologiens inntog i allmennpraksis som både en velsignelse og en utfordring. Etter som apparater ble enklere, billigere og skreddersydd for legekantoret, kunne de overtas av allmennlegene. EKG og rektoskop ble for eksempel etter hvert vanlig på allmennlegekontorene.

Men det var særlig på ett område Humerfelt skjønnte at en ny tid ville komme, nemlig bruken av edb i kontorrutiner og journalsystemer. I Bergen var det en gruppe leger som var svært opptatt av dette, og som satte i gang utviklingsprosjekter. Med utgangspunkt i legesenteret ved instituttet ble det første edb-baserte journalsystem utviklet. Pasientene måtte venne seg til at legen hadde deres journal på åtte tommers disketter som hver rommet noen få pasientjournaler. Dette var forløperen til det senere Infodoc-systemet (se eget kapittel).

Helt fra starten av sin funksjon som professor i allmennmedisin var Humerfelt opptatt å styrke undervisningen i kommunikasjon og medisinske atferdsfag. Det viste seg imidlertid vanskelig å få gjennomslag for disse nye ideene, og ikke minst om hva det såkalte «atferdsfaget» skulle inneholde. Han mente at dette ikke først og fremst var allmennmedisinens anliggende, men et felles ansvar for studieplanen. Fra midten på 1970-tallet kom noe undervisning i gang, men først etter hans tid er kommunikasjonsundervisning av noe omfang blitt en realitet.

Forskningen

Humerfelt hadde solid bakgrunn i egen forskning, men forskningen ved instituttet måtte til en viss grad lide i oppbyggingsårene. Det kom relativt få publikasjoner, spesielt internasjonale, fordi kreftene ble brukt på undervisning og fagutvikling. Det betyr ikke at man ikke så verdien av forskning eller at man ikke stimulerte andre. I 1974 ble Allmennmedisinsk forskningsutvalg etablert i samarbeid mellom instituttene, APLF og OLL. Utvalget kan ses på som en forløper til Norsk selskap for allmennmedisin (NSAM) som senere ble til Norsk forening for allmennmedisin (NFA). Humerfelt var også sentral i etableringen av de årlige felles allmennmedisinske instituttmøtene, en tradisjon som er høyst oppegående den dag i dag.

Få andre medisinske fagområder, om noen, har så tett samarbeid nasjonalt som allmennmedisin. Økende forskningsinnsats og bedre dokumenta-

sjon av faget ga grunnlaget for ideen om en egen nordisk allmennmedisinsk forskningskongress. Den første ble avholdt i København i 1979, der Humerfelt var aktiv deltaker og møteleder. Det ble der bestemt at neste kongress skulle holdes i Bergen.

2. Nordiske kongress i Bergen 1981, med Sigurd Humerfelt som president, ble en faglig, sosialt og meteorologisk meget vellykket kongress. En rekke gode faglige foredrag, kurs, postere med presentasjon av allmennmedisinsk forskning og utstillinger satte standard for kommende kongresser. Helt til det siste har deltakere ment at Bergenskongressen var den beste noensinne. Ikke minst blir vi stadig minnet av allmennpraktikere fra hele Norden om den storslåtte festmiddagen i Håkonshallen. Et slikt arrangement involverte mange personer, og et stort antall allmennpraktikere var med på planleggingen. Fruktene av slikt arbeid kan måles mange år etterpå. Kongressen er omtalt i eget kapittel senere i boken.

Nasjonale og internasjonale verv

Humerfelt hadde mangeårige tillitsverv i ulike organisasjoner og foreninger, som Nasjonalforeningen for folkehelsen, Det norske råd for hjerte- og karssykdommer og Den norske lægeforening, i den siste var han medlem i sentralstyret 1962–1967.

Han var aktiv i Den norske sykehusforening som styremedlem 1968–1974 og som formann 1974–1978. Dette var utgangspunktet for et stort internasjonalt engasjement, også etter at han var professor i allmennmedisin. Han ble med i styret i International Hospital Federation fra 1973, og ble etter hvert president i organisasjonen og fikk ansvar som leder for store internasjonale kongresser i Oslo (1979), Rio de Janeiro (1980) og Sydney (1981).

Pensjonisttid

Etter at Humerfelt gikk av i 1984, var han en aktiv professor emeritus i mange år. Han fortsatte som allmennlege 1–2 dager i uken ved et legekontor i Fyllingsdalen i en del år, og var også tilsynslege. Han hadde fortsatt en rekke verv og oppdrag de neste årene. Han var engasjert i medisinen og undervisning til det siste, og var en flittig, noterende og engasjert deltaker på faglige møter. Ved instituttets 25 årsjubileum i 1997 var han hedersgjest, og vi vet han gledet seg over utviklingen ved instituttet etter hans tid.

Alle som møtte Sigurd Humerfelt husker hans vitalitet og energi. I hele sitt lange virke som lege praktiserte Sigurd Humerfelt den form for kommunikasjon i lege-pasientforholdet som vi i dag prøver å lære framtidige leger.

Bergens Tidende Parafin/ Fyringsolje Tlf: 55 30 22 00 Bergen ordrefeston til kr. 21,00

MANDAG 30. OKTOBER 2000 Hordaland/Sogn og Fjordane: Kr 10,00 For øvrig: kr 15,00

8g Krinkelkroken 1, 5020 Bergen www.bergens-tidende.no

Legestudenter lærer å lytte

■ Amerikansk forskning viser at legen avbryter tre av fire pasienter i løpet av første setning. Som de første i Norden lærer legestudentene ved Universitetet i Bergen å snakke med pasientene. Studentene lærer psykoterapi, en metode det tidligere ikke har vært plass til i medisinstudiet. Målet er å bedre forholdet mellom lege og pasient.

■ Norsk Pasientforening får mange henvendelser fra pasienter som føler seg dypt krenket etter en konsultasjon hos legen, skriver Uniforum, internavisen til Universitetet i Oslo. «Vi blir stadig flinkere til å behandle sykdommen, og stadig dårligere til å behandle syke mennesker, sa foretremannskapet Peter E. Hjort ved Universitetet i Tromsø til

Tidsskrift for Den norske Lægeforening tidligere i år:

NYTT LÆRDOM:
Legestudentene i Bergen (2.) og Fergelid i Bergen lærer å lytte og å bli empatiske leger – viktig nyttig, mener studentene. – Vi lærer oss å stille spørsmål i stedet for å komme med svarene med en gang.
FOTO: JAM M. GILLER

Figur 3: Forsideoppslag om legestudiet i Bergens Tidende 30. oktober 2000. Hovedartikkelen på side 2 handler om et nytt kurs i psykoterapi i psykiatriterminen i medisinstudiet ved UiB, ledet av professor Fred Holstein. Kilde: Nasjonalbiblioteket.

Humerfelt døde brått 30. oktober 2000, 86 år gammel. Den morgenen han døde, hadde han nettopp lest en reportasje i *Bergens Tidende* om kommunikasjonsundervisningen for legestudentene (figur 3).

Litteratur

- Hunskår S, Haug K. Sigurd Humerfelt (1914–2000) og akademisk allmenmedisin i Bergen 1972–1984. *Utposten* 2001; 30 (2): 16-8.
- Johannessen E. Vi intervjuer: Sigurd Humerfelt. *Tidsskr Nor Lægeforen* 1972; 92: 1205-7.
- Sulheim O. Sigurd Humerfelt. I: Fugelli P, Johansen K (red.). *Langsomt blir faget vårt eget. Festskrift til Christian F. Borchgrevinks 60 års dag og Sigurd Humerfelts 70 års dag*. Oslo: Universitetsforlaget, 1984.
- Sulheim O, Johansen K. Hypertensjon. Utredning og behandling i almenpraksis. *Tidsskr Nor Lægeforen* 1979; 99: 1723-7.